

**Faculty of International Relations
Working Papers**

6/2011

**Růst maďarsko-slovenských konfliktů
na Slovensku v letech 2006–2010**

Daša Smetanková

Volume V

Vysoká škola ekonomická v Praze
Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Výzkumný záměr MSM6138439909

Název: Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů
Četnost vydávání: Vychází minimálně desetkrát ročně
Vydavatel: Vysoká škola ekonomická v Praze
Nakladatelství Oeconomica
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, IČO: 61 38 43 99
Evidenční číslo MK ČR: E 17794
ISSN tištěné verze: 1802-6591
ISSN on-line verze: 1802-6583
ISBN tištěné verze: 978-80-245-1854-1
Vedoucí projektu: Prof. Ing. Eva Cihelková, CSc.
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
Náměstí Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3
+420 224 095 270, +420 224 095 248, +420 224 095 230
<http://vz.fmv.vse.cz/>

Studie procházejí recenzním řízením.

VÝKONNÁ RADA

Eva Cihelková (předsedkyně)
Vysoká škola ekonomická v Praze
Olga Hasprová
Technická univerzita v Liberci
Zuzana Lehmannová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Marcela Palíšková
Nakladatelství C. H. Beck

Václav Petříček
Vysoká škola ekonomická v Praze
Judita Štouračová
Vysoká škola mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
Dana Zadražilová
Vysoká škola ekonomická v Praze

REDAKČNÍ RADA

Regina Axelrod
Adelphi university, New York, USA
Peter Bugge
Aarhus University, Aarhus, Dánsko
Petr Cimler
Vysoká škola ekonomická v Praze
Peter Čajka
Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko
Zbyněk Dubský
Vysoká škola ekonomická v Praze
Ladislav Kabát
Bratislavská vysoká škola práva
Emílie Kalínská
Vysoká škola ekonomická v Praze
Eva Karpová
Vysoká škola ekonomická v Praze
Václav Kašpar
Vysoká škola ekonomická v Praze
Jaroslav Kundera
Uniwersytet Wroclawski, Wroclaw,
Polsko
Larissa Kuzmitcheva
Státní univerzita Jaroslav, Rusko

Lubor Lacina
Mendelova zemědělská a lesnická
univerzita, Brno
Cristian Morosan
Cameron School of Business
Václava Pánková
Vysoká škola ekonomická v Praze
Lenka Pražská
emeritní profesor
Lenka Rovná
Univerzita Karlova v Praze
Mikuláš Sabo
Ekonomická Univerzita
v Bratislave, Slovensko
Naděžda Šišková
Univerzita Palackého v Olomouci
Peter Terem
Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko
Milan Vošta
Vysoká škola ekonomická v Praze

ŠÉFREDAKTOR

Marie Popovová
Vysoká škola ekonomická v Praze

Růst maďarsko-slovenských konfliktů na Slovensku v letech 2006–2010

Daša Smetanková (smed02@vse.cz)

Abstrakt:

Volby v roce 2006 vedly na Slovensku ke změně vlády. Vytvořily ji politické strany mnohdy označované za národně-populistické až nacionalistické. Ve stejném období bylo možné vypořádat nárůst slovensko-maďarských konfliktů na všech úrovních. Existovala propojenost tohoto nárůstu s výměnou vlády? Nebo byl nárůst ovlivněn jinými faktory, externími nebo interními? Tento text se snaží pomocí empirických důkazů a analýzou jednotlivých konfliktů ověřit, zda nová slovenská vláda, ač nebyla iniciátorem konfliktů, byla jejich hybatelem a jestli (ne)přispěla ke snížení napětí a rozdělení společnosti, ke kterému v tomto období došlo. Rovněž se zaměří na možný nárůst významu nacionalistické konfliktní linie ve stranickém systému na Slovensku.

Klíčová slova: nacionalismus, konflikt, veřejná politika, národnostní menšina.

Increase of the Hungarian-Slovak conflict in Slovakia in 2006–2010

Daša Smetanková (smed02@vse.cz)

Summary:

Parliamentary election in 2006 in Slovakia led to the change of the government. For the second time in Slovak history the nationalist Slovak national party became the member of the government. In that time there was also significant change in the Slovak-Hungarian conflict. This paper focuses on this conflict on the background of the government change. Is there any interdependence? Or was the change in this conflict influenced by other internal or external factors? Paper tries to find empirical evidence and analyzes the fact, that the new Slovak government escalated this conflict; even it did not initiate it. It also focuses on possible increase of importance of nationalism cleavage in political party system.

Key words: nationalism, conflict, public policy, national minority.

JEL: H11, Y80, Z19

Obsah

Úvod.....	7
1. Národ, nacionalismus, etnický nacionalismus, etnický konflikt.....	7
2. Maďarská národnostní menšina na Slovensku.....	9
3. Změna vlády v roce 2006 – vstup nacionalistické SNS.....	10
3.1 Programové prohlášení vlády z roku 2006.....	11
4. Konflikty za účasti slovenské vlády (resp. vládních politických stran)	12
4.1 Projevy Jána Sloty	12
4.2 Legislativa.....	12
5. Konfliktní témata.....	14
5.1 Autonomie	14
5.2 Dekrety prezidenta republiky	14
6. Slovensko-maďarské bilaterální vztahy	15
7. Národnostně motivované konflikty týkající se veřejnosti.....	16
Závěr	17
Seznam literatury.....	19

Úvod

Pro maďarsko-slovenské vztahy je dodnes určující historický vývoj. Kořeny vzájemných konfliktů lze v novější době hledat především v politice maďarizace vůči slovenskému obyvatelstvu ve druhé polovině 19. století, národnostní politikou Československa vůči maďarské menšině po druhé světové válce na Slovensku a po roce 1989 vztahem Maďarska ke svým menšinám v sousedních státech. Na význam konfliktu má rovněž vliv početnost maďarské menšiny.

Po vzniku Slovenska se slovensko-maďarský konflikt stal určujícím při formování nového státu, postupně však jeho význam klesal až do roku 2006. Tehdy se na Slovensku konaly předčasné volby, po nichž nová vláda Róberta Fica (SMER – Sociálna demokracia (SMER-SD), Slovenská národná strana (SNS) a Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS)) vystřídala dosavadní kabinet Mikuláše Dzurindy (členem byla „maďarská strana“ SMK). Dzurindova vláda se podílela na zlepšení postavení národnostních menšin na Slovensku a na vylepšení vztahů s Maďarskem. Text se zaměří právě na období let 2006 až 2010, kdy na Slovensku vládla vláda některými odborníky označovaná jako národně populistická¹.

Cílem textu je na základě analýzy národnostních konfliktů v souvislosti s maďarskou národnostní menšinou zjistit přístup jednotlivých aktérů těchto konfliktů a představit empirické důkazy k tvrzení, že vyhrocování tohoto konfliktu a napětí ve společnosti je výsledkem přístupu vlády a tudíž vládních politických stran. Tímto pak ukázat na opětovný nárůst významu nacionalistické konfliktní linie ve slovenském stranickém systému v tomto období, jak o ní píše L. Kopeček (Kopeček 2006: 212–298). Zároveň se text pokusí o nalezení důvodů tohoto růstu a poukáže na projevy a společné znaky jednotlivých konfliktů.

1. Národ, nacionalismus, etnický nacionalismus, etnický konflikt

Dle klasického trojúhelníku Rogersa Brubakera (Brubaker 1996) existují tři druhy nacionalismů: nacionalismus státu, národnostní menšiny a domovského státu menšiny. Text pracuje s předpokladem, že všechny tři druhy nacionalismu

¹ Např. G. Mesežnikov a O. Gyrfášová píše o čtyřech relevantních tématech pro nacionalisticko-populistický apel, jimiž jsou: národní charakter státu, interpretace národních dějin ve smyslu jejich dotváření a mytologizace, negativní vztah k menšinám, především maďarské, negativní vztah k Maďarsku, jako domovskému státu slovenských Maďarů. Rovněž za aktéry této národně-populistické politiky považují hlavně strany, které byly součástí vládní koalice právě v letech 2006 až 2010, a to strany ĽS-HZDS (Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko), SNS a SMER-SD (SMER-Sociálna demokracia) (Mesežnikov, Gyrfášová 2008: 9–35).

mají potenciál vyvolat konflikt. Otázkou však je, jak který reaguje a ovlivňuje konflikt. S tím souvisí několik pojmů, jejichž definice není zcela jednoznačná.

V případě pojmu „národ“ tkví základní rozpor v jeho chápání jako něčeho přirozeného nebo uměle vytvořeného. Primordialisté předpokládají, že národ je něco přirozeného, čehož existence je nezpochybnitelná a nacionalismus je tudíž přirozeným důsledkem jejich existence. Dle konstruktivistů naopak vznikl nacionalismus ještě před národem. Z modernistického pohledu byl podnětem ke vzniku národů. Podle Gellnera se jedná o politický princip, jehož snahou je dosáhnout shody mezi politickými a národnostními hranicemi (Gellner 1993: 12).

Národ není empirický pojem. Není jednoduché definovat ho výčtem znaků. Většina autorů se shoduje v charakteristikách, jakými jsou historie, území, kultura, jazyk a náboženství. Rozdíly je možné najít v tzv. „subjektivních znacích“. Renan mluví o jakémsi duchovním principu, o duši. Ten se týká nejen vůle žít společně, ale i společných vzpomínek, dědictví dobra i zla a zároveň projektů budoucnosti (Renan 1882). Gellner zase přidává vzájemné vědomí členů národa, že jsou v tomhle národě spolčníky, jejich sebeidentifikaci a loajalitu (Gellner 1993: 18). Primordialisté chápou etnický konflikt jako obhajobu přirozené identity a příslušnosti k jistému národu.

Konstruktivisté sice souhlasí s tvrzením o provázanosti a důležitosti propojení na primordialistické vazby, poukazujíc na realitu, ale také tvrdí, že tyto vazby se v závislosti na situaci mění a vyvíjí. Barša píše, že etnická mobilita není „výrazem a obranou něčeho už existujícího a daného, ale vytvářením nové identity, vyvolané kvalitativně novou situací materiálního a existenciálního znejistění“ (Barša 1999: 71). Etnická identita tudíž není příčinou konfliktu, ale jeho důsledkem. Nacionalismus je projevem touhy po ukotvení ve fragmentizovaném světě. Na opačném ideologickém pólu stojí instrumentalisté. Ti úplně odmítají přirozenost či neměnnost etnické identity. Pro ně se může úplně vyvíjet a měnit. I proto se stává nástrojem v rukou ekonomických a politických aktérů, kteří ji mohou libovolně tvarovat. Podle nich je etnický konflikt čistě zájmovým konfliktem či bojem o moc (Barša 1999: 60–75). Tato práce vychází z modernistických směrů a konflikt tudíž považuje za zájmový, tj. pouhý boj o moc. Zabývá se pouze konflikty za účasti maďarské menšiny.

Jelikož jedním z cílů je ukázat na opětovný nárůst nacionalistické konfliktní linie v slovenském stranickém systému, je důležité přiblížit si jeho vývoj. Stranický systém na Slovensku se vytvářel hned zpočátku jako pluralitní. Existovaly tři politické strany, ze kterých postupně vzniklo velké množství subjektů, ideově různě zaměřených. Proto je možné hovořit o nepřehlednosti, rozdrobenosti a diskontinuitě stranického systému na Slovensku (Kopeček v Kubát 2004: 374). Podle teorie Rokkana se politické strany v historii utvářely na základě čtyř konfliktních linií. Jedná se o linii centrum-periferie, církev-stát, venkov-město

a třídní linii (Rokkan a Lipset 1967). Tyto linie však byli modelovány pro západní Evropu 19. století a pro vznik masových stran. Pro postkomunistické země a utváření politických stran v tomto prostoru je lze poněkud modifikovat.

Na Slovensku hrála zpočátku nejdůležitější roli linie komunismus-antikomunismus, kterou Kopeček nazývá též sporem o podobu režimu, který později uhasnul. Hlavními se tak staly nacionalistická a socioekonomická konfliktní linie. Druhá linie znamenala spor o podobu ekonomiky a ekonomické i společenské transformace. V devadesátých letech, za vlády V. Mečiara, vznikla další linie mečiarismus-antimečiarismus (Kopeček 2006: 213–214). Nacionalistická linie zase rozdělovala strany nacionalistické, což byly tehdy především vládní strany SNS a HZDS, a strany etnické, především maďarské nebo romské. Kopeček píše, že tato konfliktní linie v sobě obsahuje klasickou Rokkanovu konfliktní linii centrum-periferie. Pro postkomunistické země se navíc vyznačovala národní identitou (Kopeček 2006: 215).

2. Maďarská národnostní menšina na Slovensku

Maďaři v současnosti tvoří nejpočetnější národnostní menšinu na Slovensku (v letech 2006 až 2010 cca 10 % dle sčítání obyvatel). Od roku 1918 však jejich podíl k většinovému obyvatelstvu neustále klesá. Demograficky osídlují kompaktní území na jihu Slovenska, což přispívá k vyšší míře národnostní aktivity. Rovněž mají rozvinutou síť škol, obsahující všechny typy vzdělávacích institucí. Aktivní jsou také v různých politických stranách a kulturních sdruženích. Největším sdružením, důležitým už před rokem 1989, je kulturní svaz Maďarů na Slovensku – CSEMADOK.

Maďarské politické strany začaly vznikat již v roce 1989. V době, které se tato práce věnuje, existovaly dvě politické strany zastupující příslušníky maďarské menšiny – Strana maďarské koalice (SMK) a Most – Híd, přičemž obě vycházely ze společné historie. SMK vznikla v roce 1998 sloučením tří ideologicky odlišně zaměřených maďarských stran: Maďarské nezávislé iniciativy (MNI), Maďarské občanské strany (MOS) a Maďarského křesťanskodemokratického hnutí (MKDH). Důvodem byl novelizovaný volební zákon, který upravoval volební kvorum na 5 % pro všechny strany kandidující v koalici. Takový zákon by znemožnil jejich vstup do parlamentu v rámci koalice, došlo tedy k jejich sloučení. V letech 1998–2006 působila strana ve vládní koalici a byla její nejstabilnější politickou stranou. Po odchodu do opozice v roce 2006 došlo k vnitrostraničným sporům. V roce 2007 se předsedou strany stal Pál Csáky. Ten sice deklaroval pokračování v dosavadní politice, avšak i díky podpoře ze strany radikálního proudu strany se očekávala její radikalizace a růst vnitřních rozporů. Ty nakonec vedly v roce 2009 k rozpadu strany a vzniku politické strany Most – Híd. V jejím čele stanul bývalý předseda SMK Béla Bugár. Na rozdíl od SMK se Most – Híd prezentoval jako strana spolupráce Slováků a Maďarů a ucházel se

tak i o slovenské voliče. Ani jedna z maďarských stran nikdy oficiálně neusilovala o územní autonomii, pouze zmíněný radikální nacionalistický proud tuto otázku příležitostně předkládal. Období let 2006 až 2010 tak je z pohledu maďarských politických stran na Slovensku možné charakterizovat jako vnitřní boj o politické směřování maďarské menšiny a hledání nových cest, jak opět získat voličskou podporu a účast na vládě, což vedlo ke sporům a opětovnému rozdělení maďarských stran. Šlo o největší změnu ve stranickém systému Slovenska po roce 1989 a zároveň potenciál na opětovné vytvoření pluralitní struktury v rámci reprezentace maďarské menšiny.

3. Změna vlády v roce 2006 – vstup nacionalistické SNS

Po předčasných volbách byl sestavením vlády pověřen Róbert Fico, respektive jeho strana SMER-SD. Ta vznikla v roce 1999 jako projev nesouhlasu s tehdejší vládní politikou. Zpočátku se identifikovala jako strana neideologická, později (ve větší míře směrem k zahraničí) jako strana tzv. „třetí cesty“. Nakonec se identifikovala jako sociální demokracie, a v současnosti je též členem Strany evropských socialistů (PES). Ve skutečnosti se však jedná o více centristickou stranu, která se vyznačuje silnou populistickou rétorikou s národním prvkem (Mesežnikov 2008: 10). Podle vyjádření představitelů strany jí lze považovat za sociálně a národně orientovanou.

Dalším, nejvíce národně orientovaným členem vlády, byla SNS. Dle stanov navazuje na ideový odkaz předválečné Slovenské národní strany existující do roku 1938. Její reálná kontinuita je ovšem minimální (Fiala 2002: 367). Novodobá SNS byla založena v roce 1990 a její hlavní prioritou bylo vytvoření samostatné a svrchované Slovenské republiky. Jako jediná relevantní síla měla toto téma v oficiálním programu. SNS patří mezi krajně pravicové strany a je nejvíce pronárodně orientovanou silou na Slovensku. „Je to radikálno-nacionalistická síla, používajúca pravicovú a antikomunistickú rétoriku. Je programovým odporcom konceptu občiansky definovaného politického národa, zastáva koncept etnického národa. Pre SNS Slovenská republika je národným štátom etnických Slovákov, voči národnostným menšinám uplatňuje koncept asimilácie, založený o. i. na apriórnom spochybňovaní lojality občanov maďarskej národnosti voči štátu“ (Mesežnikov 2008: 10). SNS nespolupracuje s ostatními mimoparlamentními krajně pravicovými až extrémistickými uskupeními. Jelikož bojují o stejného voliče, mají spíše vysoce konkurenční vztah.

Národnostní otázku v negativním smyslu dlouhodobě akcentoval i poslední člen vládní koalice, ĽS-HZDS. Ta vznikla již v roce 1991 odštěpením platformy *Za demokratické Slovensko* z hnutí Verejnost' proti násiliu (VPN). ĽS-HZDS se nikdy výrazně neprofilovala jedním směrem, byla ideologicky nečitelná a obsahovala více proudů: sociálnědemokratický, křesťanskodemokratický, neoliberální,

národně-tradicionalistický (Kubát 2004: 377). Až do roku 1998 byla nejsilnějším politickým subjektem na Slovensku a hlavní vládní stranou. V tomto období se pod vedením Vladimíra Mečiara vyznačovala silnou pronárodní orientací. Pozdější pokles voličské podpory a působení v opozici znamenal částečné vytlačení pronárodního křídla. V současnosti se však na rozdíl od stran SNS a SMER-SD „nespráva ako iniciátor alebo významný aktér konfliktných situácií v oblasti interetnických vzťahov, skôr na vznik takýchto situácií reaguje“ (Mesežnikov 2008: 11–12).

3.1 Programové prohlášení vlády z roku 2006

Základním dokumentem naznačujícím směřování vlády v různých oblastech je její programové prohlášení. Po skončení funkčního období vlády je tak možno zhodnotit nakolik se její rétorika proměnila ve skutečnost. Programové prohlášení vlády z roku 2006 neobsahovalo žádné záměry na snížení ochrany práv menšin či pouze legislativní změny, která by mohly ohrozit postavení národnostních menšin na Slovensku. Menšinové otázce se program věnoval okrajově, v částech zaměřených na kulturu, výchovu, vzdělávání a demokratický stát. Vláda chtěla bojovat proti rasové, etnické, náboženské a politické nesnášenlivosti, zpřísnit boj s extremismem. Co se týče menšin, plánovala se řídit zásadami Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků a taky zřídit „Úřadu pro menšiny“, jeho funkce a úlohy však blíže specifikovala a ve skutečnosti k jejímu vytvoření ani nedošlo.

V oblasti kultury se zavázala vypracovat zákon o jejím financování, jehož součástí by byla i problematika financování kultury jednotlivých menšin. Ve skutečnosti však takový zákon přijat nebyl. Pasáž týkající se menšinové kultury byla značně obecná, zaměřená nejen na menšinovou, ale i místní kulturu a zúžená na strohé konstatování podpory místní a menšinové kultury. Rovněž i v oblasti vědy a vzdělávání byla pouze krátce zmíněna podpora a rozvoj výuky v mateřském jazyce národnostních menšin dle Evropské charty regionálních a menšinových jazyků.

Části programu týkající se menšinové politiky je možné hodnotit jako strohé a nic neříkající. Program spíše upřednostňoval národní prvky, jako zkvalitnění výchovy k národním a kulturním hodnotám a vlastenectví i opatření v národnostním školství. Výuka menšin v mateřském jazyce byla sice podporovaná, ale ne na úkor slovenského jazyka. Programu vévodila především ochrana a podpora slovenštiny jako státního jazyka, o což se vláda skutečně pokusila přijetím nového tzv. školského zákona.

4. Konflikty za účasti slovenské vlády (resp. vládních politických stran)

4.1 Projevy Jána Sloty

Konflikty nemusí být jenom o násilí. K vzniku konfliktu stačí už konfliktní slovní projev či gesto. Na Slovensku se takovými projevy na adresu maďarské menšiny vyznačoval předseda SNS J. Slota. Je známý svými častými nacionalistickými a vulgárními výroky vůči maďarské národnostní menšině na Slovensku a v Maďarsku.² V době, kdy SNS nebyla členem vlády, tomu byla věnována menší pozornost. Byly sice součástí politického boje, nevyjadřovaly však postoj vládní strany, vlády a tedy státu ke svým vlastním občanům.

Od roku 2006 byl však J. Slota předsedou vládní strany, a přestože ve vládě sám nezasedal, jeho výroky pravděpodobně významně přispěly k vyhrocení maďarsko-slovenského konfliktu. SNS se od svého předsedy nedistancovala a jeho výroky nijak neodsoudila, spíše na nich budovala svůj „image“. Fico se těmito výroky odmítl zabývat s odkazem na to, že se nejedná o postoje vlády. Postoj vlády i strany SMER-SD tak lze v tomto případě považovat za neutrální až podporující, protože nedošlo k přerušení spolupráce s SNS ani k distancování se od jejího předsedy. Častokrát, především v případech, kdy se tyto projevy týkaly i Maďarska, vyústil konflikt v diplomatickou přestřelku.

4.2 Legislativa

Mezi případy konfliktů s účastí maďarské menšiny na Slovensku lze též zařadit změny legislativy, které se negativně dotkly národnostních menšin. Prvním případem změny legislativy týkající se menšin byl tzv. školský zákon. Jednalo se o komplexní úpravu v oblasti výchovy a vzdělávání, která se rovněž dotkla škol s vyučovacím jazykem národnostních menšin. Nejspornější bylo opomenutí těchto škol v seznamu všech typů škol v zákoně a vyrovnání počtu vyučovacích hodin slovenského jazyka a literatury s počtem hodin jazyka národnostní menšiny. Zástupcům maďarské menšiny se rovněž nelíbila omezená volnost výběru v rámci tzv. školních programů, zvýšený státní dozor nad výukou a problém s učebnicemi v maďarském jazyce (Šutaj v Bútor 2009: 178).

V případě maďarských učebnic zákon stanovil, že všechny používané učebnice musí být schváleny ministerstvem a není tak možné použít žádnou alternativu.

² V roce 2006 např. pro rozhovor v Lidových novinách na otázku, zdali si myslí, že Češi mají štěstí, že sudetské Němce vyhnali na základě Benešových dekretů, odpověděl: „Ja radšej nič nehovorím. Ja našim českým priateľom, bratom prajem, že sú v takej pohode, v akej sú, aby teraz mohli robiť veľké ramená. Ja im závidím“ (Bútor 2007: 209).

V roce 2008 měl zase při odhalování dvojkrížů po celém Slovensku několik kontroverzních výroků. Maďarskou ministryni zahraničních věcí Kingu Gönczovou nazval „strapatou pani“, maďarského mytologického ptáka turula, který je součástí maďarského státního znaku nazval „maďarským papagájom“ (Šutaj a Sápsová v Mesežnikov 2009: 202).

Do té doby se kvůli zastaralosti používaly především alternativní učebnice. Změna zákona vyústila v nutnost používat nově schválené maďarské učebnice zeměpisu, které pro geografická označení používaly slovenské názvy, přičemž do té doby se používaly názvy v jazyce národnostních menšin. Politické strany se rozdělily na tři tábory. SMK preferovala používání výlučně názvů v jazyce národnostní menšiny. SNS preferovala pouze slovenské názvy. SMER-SD preferovala kompromisní řešení, dvojjazyčné názvy geografických pojmenování. Zákon byl nakonec schválen podporou všech opozičních stran a vládního SMER-SD v kompromisní formě. Jednalo se sice o kompromisní řešení, maďarská národnostní menšina je ale chápala jako zhoršení své pozice.

Všechny tyto změny zasáhly především maďarskou menšinu, jelikož její síť škol je nejrozsáhlejší a ostatní menšiny si výuku v mateřském jazyce udržují pouze u několika málo předmětů. Fakticky je tedy vyrovnání počtů vyučovacích hodin v mateřtině s počtem hodin ve slovenském jazyce nijak nezasáhlo. Rovněž se v jejich případě neuvažovalo o žádných změnách učebnic, kterých bylo v jejich mateřtině i tak málo.

Druhým konfliktem v oblasti legislativy se stala novelizace zákona o státním jazyce, kterou navrhli poslanci vládní SNS. Zákon upravoval používání slovenského jazyka jako jazyka státního a stanovil, že státní jazyk má v každém ohledu přednost před ostatními jazyky. Slovenský jazyk se tím stal nadřazeným ostatním jazykům, a to i ve veřejném styku. Za nedodržování zákona byly zavedeny pokuty. Důvodová zpráva k zákonu uváděla jako argument snahu o zabránění zavádění anglicizmů a amerikanizmů do slovenského jazyka a zabránění diskriminace Slováků ve vlastním státě. Spory týkající zákona způsobila i jeho nejednoznačnost³ a možný nesoulad s mezinárodními normami. V praxi zákon zaváděl několik sporných opatření a zasahoval do osobní svobody jednotlivců, svobody projevu. Jednalo se např. o možné retroaktivní přepisování nápisů na památních tabulích, určování pořadí jazyků již v případě hlášení obecním rozhlasem, i v obci se 100% maďarským obyvatelstvem apod. (Petöcz a Kolíková v Bútor 2010: 191–192). Zákon se dotkl všech národnostních menšin na Slovensku, rovněž používání nářečí na úřadech či pronikání cizích slov do jazyka. Nejvíce postiženou však byla maďarská menšina a to opět především z důvodu, že v největší míře je její identita spojena s jazykem a zároveň v rámci kompaktního osídlení nejvíce využívá možnosti komunikace ve své mateřtině.

³ Minstr kultury, poslanci za SMĚR-SD i úředníci vysvětlovali některé nejasné body zákona jinak. Tato nejednoznačnost měla být dle ministra kultury Marka Maďariče (SMĚR-SD) vyřešena ministerskou vyhláškou.

5. Konfliktní témata

5.1 Autonomie

Otázka autonomie je na Slovensku velmi citlivá, neboť zdejší veřejnost většinou nerozlišuje mezi územní autonomií a kulturní nebo školskou samosprávou. V letech 2006 až 2010 se pokusilo otevřít diskusi na toto téma maďarské sdružení Regionální autonomie. Později se otázkou autonomie začala zabývat i SMK. Její snahou bylo vysvětlit, že územní samospráva není reálná, ale je možné diskutovat otázku školské a kulturní samosprávy pro jižní regiony Slovenska obývané maďarskou menšinou. Toto téma je na Slovensku vnímáno všeobecně negativně a v případě jeho podpory jakoukoliv „slovenskou“ politickou stranou by snadno mohlo dojít ke ztrátě voličské podpory. Slovenské politické strany proto tuto otázku raději neotevívají a obecně se k ní staví negativně.

5.2 Dekrety prezidenta republiky⁴

V otázce Benešových dekretů se jedná především o spory týkající se finančního či morálního odškodnění za poválečné události na jižním Slovensku. SMK má dlouhodobě tyto požadavky v programu. V boji za ně se aktivizovalo zejména radikální křídlo strany.⁵ Jednalo se zejména o snahu vyvolat celospolečenskou a vnitrostranickou diskusi. Vláda i ostatní opoziční strany se k této historické otázce opět stavěly odmítavě, s poukazem na platnost tehdejší legislativy. Je to další z „maďarsko-slovenských“ témat, které spojuje slovenskou reprezentaci napříč politickým spektrem.

⁴ Tzv. „Benešovy dekrety“ – jedná se především o sporný dekret č. 33/1945, kterým byli „československí štátni občania národnosti nemeckej, alebo maďarskej, ktorí podľa výnosov ‚cudzej okupačnej moci‘ nadobudli štátnu príslušnosť nemeckú alebo maďarskú, stratili dňom nadobudnutia takejto štátnej príslušnosti československé občianstvo. Ostatní československí občania nemeckej alebo maďarskej národnosti stratili československé občianstvo dňom nadobudnutia platnosti dekrétu“ (Olejník v Šutaj 2004: 25–26). Tímto dekretem došlo k faktickému uzákonění principu kolektivní viny a na jeho základě pak byly umožněny masové odsuny obyvatel. V případě občanů maďarské národnosti se jednalo především o výměnu obyvatel s Maďarskem, reslovakizaci a odsun do Čech. Dekrety měly sílu zákona a byly vydávány prezidentem v období zákonodárné nouze. V roce 1946 byly Národním shromážděním schváleny a prohlášeny za zákon (Jech v Šutaj 2004: 27).

⁵ Ten toto téma otevřel opět v roce 2007, když v rozhovoru potvrdil požadavek na odškodnění pro Maďary za události v letech 1945–1948. Předseda SMK později rovněž prohlásil, že podá do parlamentu návrh na odškodnění. Po vyostření problematiky však ustoupil a uznal, že v současnosti Slovensko není na takovýto požadavky připraveno (Šutaj a Sáposová v Mesežnikov 2008: 182).

6. Slovensko-maďarské bilaterální vztahy

Nástupem nové vlády v roce 2006 došlo ke zhoršení vztahů s Maďarskem. Tento konflikt nejvíce poznamenaly dvě události. Nevpuštění maďarského prezidenta na slovenské území při příležitosti odhalování památníku v Komárně a zavádění dvojího občanství Maďarskem pro příslušníky maďarské menšiny. Je nutno říci, že oba tyto konflikty byly vyvolány maďarskou stranou. Slovenská vláda ovšem nepřispěla k ukojení situace.

V roce 2009 připravovali místní Maďaři v Komárně odhalení sochy svátku prvního uherského krále sv. Štěpána. Na slavnost byl pozván i Lázsló Sólyom, prezident Maďarska. Dle dostupných informací Maďarsko oznámilo tuto cestu Slovensku s dvouměsíčním předstihem s tím, že se jedná o soukromou cestu. Pár dní před cestou ho slovenský prezident, premiér i předseda parlamentu vyzvali ke zrušení této cesty, kterou označili za nevhodnou. V diplomatické nótě odůvodnili své rozhodnutí bezpečnostním rizikem (Petöcz 2009: 82). To vyvolalo vlnu nevole ze strany Maďarska s poukazem na omezování svobodného pohybu. Maďarsko čekalo na omluvu ze strany Slovenska a dokonce se obrátilo na Evropskou komisi, aby spor rozsoudila. V roce 2010 pak podalo žalobu k Evropskému soudnímu dvoru. I když se např. EK odmítla problémem zabývat, otázkou je, zdali muselo dojít až k žalobě. Slovensko se za „vykázání“ prezidenta neomluvilo a ani se nepokusilo situaci jinak uklidnit. Naopak představitelé především SNS pokračovali s protimaďarskými výroky, čímž situaci ještě vyostřili.

V této atmosféře se z maďarské strany objevil další problém. Maďarský zákon o dvojím občanství umožnil žádat o maďarské občanství i příslušníkům maďarských menšin v zahraničí. Reakce Slovenska přišla ještě před jeho schválením. Nejdříve slovenský parlament přijal usnesení, ve kterém vyjádřila své hluboké znepokojení nad připravovaným maďarským zákonem a odmítla jeho exterritoriální charakter. Pro toto usnesení hlasovali poslanci všech „slovenských“ stran, poslanci za SMK a Most – Híd se hlasování nezúčastnili.

Na zavedení maďarského zákona o dvojím občanství reagovalo Slovensko přijetím „protizákona“, novelizací zákona o státním občanství. Tato legislativní úprava neumožňuje slovenským občanům mít dvojí občanství. To vyvolalo jisté obavy nejen mezi Maďary, ale i mezi slovenskou opozicí. Jednak by mohlo v případě početnějšího využívání maďarského zákona ze strany Slováků dojít k vzniku „enkláv“ cizích občanů na Slovensku, tento přístup by poškodil i občany, kteří mají dvojí občanství jiného státu. Rovněž též nepřispěl k uklidnění napětí mezi oběma státy.

Iniciátorem konfliktů v obou dvou případech bylo Maďarsko, jak už v případě návštěvy prezidenta v poněkud nevhodné době, tak i u dvojího občanství. Otázkou je, zdali slovenská strana reagovala adekvátně, či alespoň se snahou

konflikt dále neeskalovat. Podobný případ, ale s jiným koncem je např. tzv. „krajanský zákon“, který rovněž obsahoval exteritoriální prvky a byl přijat v Maďarsku ještě v roce 2002. Reakce slovenské vlády byla podobně odmítavá, opět byla přijata deklarace Národní Rady, avšak k přijetí protizákona nedošlo a situace se řešila spíše diplomatickou cestou a po změně vlády v Maďarsku došlo k jejímu uklidnění.

7. Národnostně motivované konflikty týkající se veřejnosti

Konflikt ve společnosti vyvolalo již samotné složení nové vlády vzešlé z voleb v roce 2006. Vstup SNS a HZDS totiž vedl k negativním ohlasům ze strany veřejnosti. Dle průzkumu IVO, který se týkal povolební situace na Slovensku, byli občané jednoznačně nejvíce znepokojeni projevy národnostní intolerance a násilí (53 %), protimaďarskými vystoupeními Jána Sloty (41 %) a zhoršením vztahů mezi Slováky a Maďary (38 %) (Bútorá 2007: 263). I jinde v zahraničí nebyla tato koalice hodnocena pozitivně. Evropští socialisté (PES) pozastavili straně SMER-SD členství kvůli vstupu SNS do vlády. Složení vlády však tento konflikt neohrozil, napomohl však ke zvýraznění nacionalistického konfliktu.

Jedním z nejzávažnějších konfliktů s národnostním podtextem jsou národnostně motivované trestné činy. Patří do skupiny extrémistických trestních činů, které jsou evidovány ministerstvem vnitra. Nejvíce rasově motivovaných trestních činů bylo zaznamenáno v roce 2008, a to 213, což znamenalo desetinásobný nárůst za posledních 10 let. Statistika ministerstva vnitra však neumožňuje rozlišení podle jednotlivých menšin, či povahy útoků. Problematiku národnostních útoků a rasově motivovaných trestných činů však není možné chápat jenom v číslech. Mění a vyvíjí se především formy i způsoby těchto činů. Rozšířily se případy národnostně motivovaného násilí na fotbalových stadionech, vulgární nápisy na adresu Slovenska, nebo Maďarska i případy pálení národních vlajek. V roce 2006 se na fotbalových zápasech v Maďarsku objevily výrazně hanlivé nápisy, týkající se Slovenska a Jána Sloty. V Banské Bystrici zatkla policie fanoušky, kteří na fotbale rozvinuli transparent: „Smrt Maďarom“.

Nejznámějším přímým konfliktem v letech 2006 až 2010 byl útok na Hedvihu Malinovou. Jednalo se o studentku maďarské národnosti, kterou podle jejích slov napadli dva mladíci kvůli její národnosti ještě v roce 2006. Dva týdny na to policie případ uzavřela s tvrzením, že se skutek nestal. Případ poukazoval na nový konflikt ve společnosti. Bez ohledu na fakt, zdali ji skutečně napadli nebo ne, vyvolal ve společnosti pocit vracejícího se etnického konfliktu a navíc ukázal, jak snadné je pro vládu toto rozdělení společnosti podpořit. Ze strany vlády totiž nedošlo k upokojení situace, tím že by došlo k bezprostřednímu odsouzení národnostního násilí, naopak reakce vlády a s tím spojené nejasnosti v jeho řešení značně rozdělily společnost. Dle průzkumu Inštitútu pre verejné otázky

(IVO) více než 50 % Maďarů na Slovensku bylo znepokojeno nejasnostmi kolo tohoto případu a naopak pouze 28 % Slováků tyto nejasnosti znepokojily, přičemž více než 50 % z nich znepokojeno nebylo (Bútor 2007: 270). Je možné předpokládat, že v případě upokojení situace ze strany vlády by k takovému rozdělení společnosti nedošlo. Na jedné straně konfliktu tak stanula vláda odmítající jakýkoliv etnický motiv trestního činu a na druhé SMK, občané maďarské národnosti a vláda v Maďarsku žádající nekompromisní vyšetření případu s poukázáním na jeho jasný etnický podtext.

Závěr

Parlamentní volby na Slovensku v roce 2006 vyústily ve vytvoření koalice tří politických stran: SMER-SD, SNS a HZDS-LS. Již její samotný vznik měl vliv na maďarsko-slovenské vztahy respektive maďarsko-slovenský konflikt. K eskalaci konfliktu ve společnosti mimo jiné přispěly nacionalistické a protimaďarské projevy předsedu vládní strany Jána Sloty. Konflikt zostrila rovněž přijatá legislativa, která byla zaměřená proti maďarské menšině. To se týkalo především školského zákona. Tyto konfliktní případy vždy vyvolaly reakci maďarských politických stran na Slovensku i Maďarska. Svou nespokojenost vyjadřovala i část slovenské opozice.

Již tradiční oblasti slovensko-maďarského konfliktu představovala problematika autonomie a tzv. „Benešových dekretů“. V těchto případech ale byla situace trochu odlišná. Slovenská část veřejnosti se k nim stavěla negativně a při jejich řešení nedocházelo ke spolupráci opozičních stran s politickými představiteli maďarské menšiny. To naznačuje rozdělení politických stran dle maďarsko-slovenského konfliktu, přičemž bez ohledu na vážné ideologické spory dochází v případě tohoto konfliktu ke sjednocování napříč politického spektra.

V období po roce 2006 došlo i k několika konfliktům na bilaterální úrovni. Největšími byly případy maďarského dvojího občanství a nevpustění maďarského presidenta na Slovensko. I když v obou případech se jednalo o konflikt vyvolaný maďarskou stranou, k jeho eskalaci by v případě snahy o uklidnění situace za strany slovenské vlády pravděpodobně nemuselo dojít. Dokazuje to rovněž porovnání těchto případů s počínáním si slovenské vlády v případě tzv. „krajanského zákona“.

Všechny tyto konflikty se odrazily i na růstu obav společnosti z růstu maďarsko-slovenského konfliktu. Konflikt nabyl rovněž podoby pálení vlajek (maďarských i slovenských), hanlivých nápisů na adresu obou stran na fotbalových stadionech. Nejsledovanější případ napadení studentky Hedvigy Malinové nebyl dodnes vyřešen. Různé druhy těchto konfliktů ukazují na projevy nacionalismů všech jejich aktérů. Za Aktéra, který ve většině případů nepřispěl k uklidnění situace lze označit slovenskou vládu. Chybělo její jasné vyjádření proti těmto

konfliktům a tím možné upokojení situace. Ve většině případů rovněž došlo k posilování nacionalistické konfliktní linie mezi „slovenskými“ a maďarskými“ stranami na Slovensku.

Seznam literatury

- ADAMOVIÁ K. – KŘIŽKOVSKÝ L. (2002): Jak se vyvíjel pojem menšina. *Britské listy* [cit. 2009-08-28]. Dostupné na <<http://www.blisty.cz/>>.
- BARŠA, P. – STRMISKA, M. (1999): *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-85959-52-6.
- BRUBAKER, R. (1996): *Nationalism reframed. Nationhood and the natinal questionin the New Europe*. New York: Cambridge University Press, ISBN 978-0-521-57649-9.
- BÚTORA, M. – KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (2007): *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, ISBN 978-80-88935-92-6.
- BÚTORA, M. – KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (2008): *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, ISBN 80-89345-01-4.
- BÚTORA, M. – KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (2009): *Slovensko 2008. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, ISBN 80-89345-15-1.
- BÚTORA, M. – KOLLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (2010): *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, ISBN 80-89345-23-6.
- FIALA, P. – HOLZER, J. a kol. (2002): *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 80-210-3036-4.
- GELLNER, A. (1993): *Národy a nacionalismus*. Praha: Nakladatelství Josef Hříbal, ISBN 80-900892-9-1.
- HAVLÍK, V. (2003): Krajanský zákon – korálek na šňůrce slovensko-maďarských vztahů. *Global politics: časopis pro politiku a mezinárodní vztahy*, Listopad 24 [cit. 2009-08-28]. Dostupné na <<http://globalpolitcs.ancient-delphi.org/author/vlastimil-havlik/>>.
- HEYWOOD, A. (2004): *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, ISBN 80-86432-95-5.
- HROCH, M. (2003): *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: SLON, ISBN 80-86429-20-2.
- KLÍMA, M. (1998): *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, ISBN 80-86031-13-6.

KOPEČEK, L. (2006): *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN80-7325-076-4.

KUBÁT, M. a kol. (2004): *Politické a ústavní systémy země středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex, ISBN 80-86432-92-0.

LIPSET, S. M. – ROKKAN, S. (1967): *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Toronto: The Free Press, ISBN 9780029191507.

MESEŽNIKOV, G. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. (2008): *Národný populizmus na Slovensku*. Bratislava: IVO, ISBN 978-80-89345-12-0.

PETŐCZ, K. (2009): *Národný populizmus na Slovensku a Slovensko-Maďarské vzťahy 2006–2009*. Šamorín: Fórum inštitút pre výzkum menšín, ISBN 978-80-89249-38-1.

RAFAEL, V. (2005): *Extrémizmus – nástroj v rukách „elit“*. Človek v tísi Slovensko [cit. 2008-08-28]. Dostupné na <<http://www.clovekvtsni.sk/index.php?clanok=33>>.

RENNAN, E. (1882): *What is the nation?* Lecture at Sorbonne, 11. 3. 1882.

ŠUTAJ, Š. (2004): *Dekréty Edvarda Beneše v povojnovom období*. Prešov: UNIVERSUM, ISBN 80-89046-21-5.

Programové vyhlásenie vlády SR 2006 (2006). Úrad vlády SR [cit. 2009-08-22]. Dostupné na <<http://www.vlada.gov.sk/data/files/1900.pdf>>.

Uznesenie NR SR z 25. mája 2010 k návrhu novelizácie zákona o štátnom občianstve, o ktorom rokuje Národné zhromaždenie Maďarskej republiky. Národná rada Slovenskej republiky [cit. 2011-06-22]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/nrdk/dk.aspx?Lang=sk>>.

Úrad vlády SR. Dostupné na <<http://www.vlada.gov.sk>>.

Štatistický úrad SR. Dostupné na <<http://www.statistics.sk>>.

Národná rada DR. Dostupné z <<http://www.nrsr.sk>>.